

Op vogeltocht in IJsland

M. DE RIDDER.

Spreeuw en Houtduif op het vliegveld te Brussel, Veldleeuwerik en Zilvermeeuw op dat van Londen, Kievit en Roek op Glasgow Airport, Mantelmeeuw en Noordelijke goudplevier te Keflavik . . . In deze etappes bereikten wij op 4-8-1969 het grote noordelijke eiland, voor een vierde studiereis waar, naast andere opdrachten, ook aandacht werd besteed aan de vogels. Sinds 1964 beleefden wij zo, bij stukken en brokken, de gehele IJslandse zomer van begin juli tot einde augustus. Wij hadden telkens een kort oponthoud te Reykjavik, van waaruit excursies werden ondernomen naar Thingvellir, Mosfellsheidi, Krisuvik enz., naast langere verblijven (een week of meer) te Budir (schiereiland Snaefellsnes), te Blönduos en Saudarkrokur aan de Noordelijke IJszee, te Akureyri in de diepte van de Eyafjördur, te Reykjavik aan het Myvatnmeer en te Fornihvammur in het dal van de Nordura, dicht bij de waterscheidingslijn tussen Noordelijke IJszee en Atlantische Oceaan.

Gedurende deze zomerperiode hebben wij een vijftigtal van de 76 broedvogels in IJsland waargenomen, de meeste in grote tot zeer grote aantallen. Ook twee van de 7 regelmatige doortrekkers kwamen in de kijker. Behalve met het centrale plateau, maakten wij kennis met alle biotopen die in het land zijn aan te treffen: bos, heide en veen, toendra, slikke en schorre, lage en hoge rotskust, de grote vijvers achter de moreneruggen en de lavavelden, de fluvioglaciale „sandur” langs de rivieren en de cultuurlandschappen nabij de menselijke woningen.

Vogels observeren in IJsland is in het algemeen niet moeilijk. Met uitzondering van de wilde zwanen en ganzen zijn de dieren niet

schuw. Hetzelfde geldt trouwens voor de zoogdieren: noch de Grijze zeehond (*Halichoerus grypus*), die bij laagwater op de klippen ligt te zonnen, noch de Mink (*Lutreola vison*), die zijn nest bouwt juist boven de waterlijn van vijver of beek, noch de Bruinvis (*Phocoena phocoena*), die tot diep in de fjorden doordringt en met boogjes opspringt boven de golven, vluchten voor de mens. Bang is alleen het schaap, alsof eeuwen knechtschap in het gedragspatroon van de huidige generatie een primaire schrikreactie hebben achtergelaten, daar de mens geassocieerd wordt met vangen, scheren, brandmerken en opsluiten voor een lange, bange winter.

Door zijn geografische ligging (op 1000 km van Noorwegen en 800 van Schotland, evenals 285 van het meest nabije punt van Groenland, terwijl de noordpoolcirkel het land op enkele plaatsen snijdt) telt IJsland in zijn avifauna veel verschillende elementen: de arctische dierenwereld is er o.m. vertegenwoordigd door de Kleine alk (*Plotus alle*) en de Burgemeester (*Larus hyperboreus*), het subarctische door de Roodkeelduiker (*Gavia stellata*) en de Sneeuwgorst (*Plectrophenax nivalis insulae*), het noordelijk gematigde door de Koperwiek (*Turdus musicus coburni*) en de Wilde zwaan (*Cygnus cygnus*), het mediterrane gematigde door de Graspieper (*Anthus pratensis*) en het Winterkoninkje (*Troglodytes troglodytes*).

Een Oost-West-gradiënt levert ons weer andere eigenaardigheden op: voor de Tureluur (*Tringa totanus robusta*) en de Goudplevier (*Charadrius apricius altifrons*) betekent IJsland de westgrens van het areaal. Anderzijds is het nearctisch element in IJs-

land in de eerste plaats vertegenwoordigd door twee populaties die tot de Groenlandse ondersoort behoren, en wel door de Tapuit en de Barmsijs (*Oenanthe oenanthe leucorhoa* en *Carduelis flammea rostrata*). In de tweede plaats kunnen wij in IJsland drie oorspronkelijk Amerikaanse vogelsoorten waarnemen: de IJsduiker (*Gavia immer*), de IJslandse brilduiker (*Bucephala islandica*) en de Harlekijneend (*Histrionicus histrionicus*).

In bovenstaande lijst is soms de trinominale nomenclatuur toegepast. Dit is nodig waar vormverscheidenheid bestaat bv. in verband met de geografische lengte en breedte en waar het dus nodig is, ondersoorten te onderscheiden, zoals voor Tapuit en Barmsijs. Het spreekt vanzelf, dat de kans op geografische ondersoorten groter is, naarmate het areaal van een soort uitgebreider uitvalt.

Het probleem van de IJslandse ondersoorten heeft vroeger heel wat stof doen opwaaien. Eilandfauna's hebben van oudsher de zoölogen aangetrokken, vooral toen het bekend werd, dat zij vaak duidelijk aanwijsbare verschillen vertonen met de populaties van het vasteland. Toen de biologen in de trinominale nomenclatuur een middel vonden, om deze verschillen uit te drukken, droeg weldra iedere in IJsland waargenomen vogelsoort het predicaat „*islandicus*”; voor vele soorten moest dit later bij kritisch onderzoek worden herzien.

Als laatste punt: ook in IJsland blijft de avifauna niet constant. Door een algemene klimaatsverzachting bij het begin van onze eeuw werd enerzijds de Kleine alk naar het uiterste noorden teruggedrongen, doch konden anderzijds verscheidene andere soorten zich op het eiland vestigen: het zijn Kokmeeuw (*Larus ridibundus*), Kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus graellsii*), Zilvermeeuw (*Larus argentatus*), Stormmeeuw (*Larus canus*), Velduil (*Asio flammeus*), Huismus

(*Passer domesticus*) en Slobeend (*Anas clypeata*). Behalve deze laatste, die langs het NO IJsland is binnengedrongen, kwamen de hier opgesomde soorten uit het zuiden. Het is dan ook de Britse ondersoort van de Kleine mantelmeeuw, die wij er aantreffen en niet de Scandinavische.

Op veel plaatsen krijgt de Spreeuw (*Sturnus vulgaris*) nog niet het statuut, dat hem toekomt. Tot in de meest recente literatuur wordt hij slechts aangegeven voor het zuid-oosten van IJsland. Toch zagen wij reeds in 1964 een vogel met voer in de bek in een muurspleet verdwijnen in Borgarnes, en in 1968 namen wij een 20-tal exemplaren waar bij de wegsplitsing Akranes-Borgarnes. Hierbij komt dan de waarneming, op 5-8-1969, van 5 exemplaren nabij het vliegveld van Keflavik. Ongetwijfeld is de soort stevig in het westen van het land ingeburgerd; in de 10e uitgave van de „Vogelgids” werd met dit feit rekening gehouden.

Ten tijde van de kolonisatie, in de 9e eeuw van onze jaartelling, was IJsland bedekt met bossen „van de bergen tot de zee”. Deze bossen van Kromme berk, op zeeniveau al of niet gemengd met Lijsterbes en hogerop met verschillende wilgesoorten, zijn groten-deels verdwenen. De overblijvende fragmenten zijn vaak gedegradeerd door overdreven beweiding. In de lavavelden heeft het bos zich teruggetrokken in ontoegankelijke spleten en kloven. Daar heeft men nog de volledige ondergroei, waarin vooral de grote sterren van de bloeiende Bosooievaarsbek opvallen.

Overal waar nog bosrestanten voorkomen, treft men als broedvogel de Koperwiek aan. De IJslandse ondersoort is groot en donker; de goudgele wenkbrauwstreep en de roest-rode oksels contrasteren sterk met het bruine verenpak. De vogel nestelt tussen steenbrokken op de bodem of in berk en wilg, van begin mei tot eind juni; de jongen worden

vaak nog gevoerd tot eind juli. Men ziet ze nadien uitvliegen: mondhoeken nog geel, onbeholpen vlucht, te wijten aan het korte staartstompje. De rode oksels komen pas later, bij het aanleggen van het volwassen kleed. Onderling houden de jongen contact door een diep „tak-tak”; de oudervogels hebben een lang „sie-sie”, dat wij kennen van de trek. Tot in de tweede helft van juli is er ook de buitengewoon mooie zang, die „dag en nacht” (bij wijze van spreken, het wordt in die periode niet donker) wordt voorgedragen en die, behalve een zeer vloeiende, als kristallen melodie een verrassend klankvolume heeft. Men begrijpt onmiddellijk, waarom Linnaeus deze soort *Turdus musicus* doopte.

Evenals onze inheemse lijsters is de Koperwiek de laatste jaren meer en meer stadsvogel geworden. Het streven van de IJslanders naar houtgewas in hun tuin is hier zeker niet vreemd aan. Zo zijn er wijken, waar iedere tuin zijn koppel Koperwieken heeft, en dit zowel langs de Noordelijke IJsee als in de mildere zuidelijker streken. In de grasvelden der openbare parken worden regenwormen buitgemaakt op merelmanner en de halfwas jongen stuiven met tweedrie ruziënd door de straten, zoals wij dit ook van onze zwartrok gewoon zijn.

De tweede soort in het subarctische bos is de Barmsijs. In de oudere literatuur wordt zij slechts aangegeven voor het noordoosten van het land. De laatste tijd is zij daar zeer sterk in aantal toegenomen: van zeldzame verschijning vijf jaar geleden, werd zij overalrijk de afgelopen zomer. In Akureyri bv. ziet men Barmsijs — alleen, in koppels, in familieverband of in groepjes van 10 à 20 — niet slechts in de oudere stadsdelen waar de huizen nog statige tuinen hebben uit de Deense tijd, doch ook in de visserswijken nabij de oude haven, waar het geboomte erg schaars is. Doch ook in het westen werden

grote stukken gekoloniseerd: in Reykjavik is de Barmsijs sinds een paar jaar een gewone parkvogel en op het schiereiland Borgarnes troffen wij haar aan sinds 1968. De soort is dus in volle expansie — wat wij voor West-Europa ook al wisten, gezien de broedgevallen op onze Waddeneilanden.

De heide is als landschap het nauwst verwant met het bos. Kromme berk heeft er plaats gemaakt voor Dwergberk, voor Kraaiheide en op plaatsen met een mild microklimaat, voor Struikheide. Een der meest karakteristieke vogelsoorten hier is de Goudplevier, de Scandinavische ondersoort, die sterkere kleurencontrasten vertoont tussen zwart, wit en goudgeel dan de subspecies uit gematigd Europa. De dichtheid van de populatie is hier verrassend hoog: een koppel ongeveer om de 100 meter. Treffend is de geringe vluchtafstand: om en bij de 7 meter. De vogel vat post op een van de talloze bultjes, een „thufur”, die als normaal solifluctieverschijnsel overal voorkomen, en roept er zijn droefgeestig „diu-tiu”. Soortgenoten antwoorden hem van alle kanten: op alle kopjes rondom ziet men de zwartgebuite silhouetten zitten. Wijfjes met halfwas jongen houden zich vleugellam om de wandelaar van hun kroost weg te lokken. Donsjongen lijken in het schuine zonlicht op

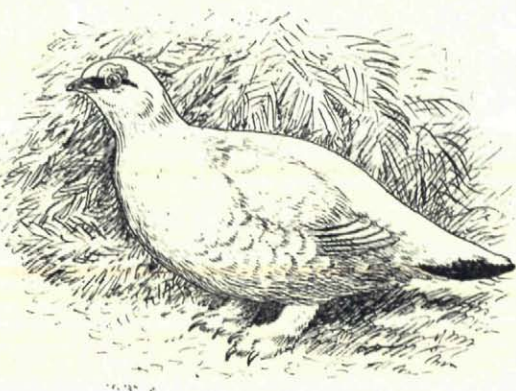

Fig. 1. Sneeuwhoen, *Lagopus mutus islandorum*, in winterkleed.

gouden balletjes: zij drukken zich dicht tegen de bodem om minder op te vallen. Zijn de jongen vliegvlug geworden dan beginnen de families te zwerven, waarbij zij o.m. de gemaaide hooiweiden bij de hoeven opzoeken. Eén der ouders zit dan vaak op een hooiopper: bij elke roep, die hij uitstoot, draven de jongen een eind naar hem toe. Hun gedrag herinnert dan zeer sterk aan dat van jonge Kieviten.

Verschillende families sluiten zich in die zwervende periode aan, zodat groepen van verscheidene tientallen individuen ontstaan, die men in hogergenoemde „thun's” aantreft, doch ook in de natuurlijke weiden der brede rivierdalen, in schorren en in laaggelegen heiden. In de loop van de maand augustus ziet men de concentraties in al deze biotopen geleidelijk toenemen. Op de ribbels tussen de Dwergberken staan de Goudplevieren dan vaak mannetje aan mannetje, tot de opstijgende najaarsnevels hun gestalte vervagen. Dan vertrekken zij stilzwijgend naar het zuiden van het land; de vlucht naar de winterkwartieren grijpt plaats tussen half september en half november.

Een tweede klant van de heide is het Sneeuwhoen, *Lagopus mutus*, in de ondersoort *islandorum* over geheel IJsland verspreid. Bij het warmbruine zomerkleed behoudt de vogel zijn witte vleugels; de schacht van de slagpennen is echter bruin. Vanaf de tweede decade van augustus ziet men onregelmatige witte vlekken op het lichaam verschijnen: inzet van het winterkleed (fig. 1). Wit blijven echter in alle seizoenen de veren op het loopbeen. Het Sneeuwhoen laat zich vaak tot op 1 meter benaderen; dan ziet men ook zonder kijker de koraalrode kale vlek boven het oog van het mannetje.

Naast afzonderlijke vogels namen wij ook groepjes waar in familieverband: een hen met 3 jongen ter grootte van een Spreeuw,

met 2 of 3 haast volwassen jongen, met 12 kuikentjes van huismusgrootte. In het schiereiland Snaefellsnes waren ook kluchten van 12, 15 of 20 exemplaren te zien: hoe mooi is het schouwspel van zo'n groep, die, in zit, onzichtbaar is in het bruinige nazomerlandschap en die dan opeens met veel geklepper op de sikkelvormige vleugels gaat, welke schuin achterwaarts gestrekt gehouden worden op patrijzemanier.

In de zomer bestaat het menu van het Sneeuwhoen in hoofdzaak uit jonge scheuten van een duizendknoopsoort (*Polygonum viviparum*), zoals bleek uit onderzoek van krop- en darminhoud bij twee jonge exemplaren, verkeersslachtoffers, die ter plaatse werden ontleed. In de lavavelden bleken de faeces echter vaak paars gekleurd door de bessen van de Kraaiheide.

Boven de lavavelden, de „hraun's”, is de Raaf (*Corvus corax varius*) een trouwe verschijning: zij nestelt er in de spleten tussen de rode of zwarte blokken. De raven Hugin (geheugen) en Munin (mening, gedachte) waren de getrouwe gezellen van Odin. De oude Scandinaven waren dus vertrouwd met het beeld van de vogel in tweevoud. Ook nu nog ziet men ze meestal paarsgewijze voortbijtrekken: brede, trage vleugelslag, een diepgutturaal „hraab-hraab”, maar ook een aantal kortere, keffende en knorrende geluiden, waarbij er voorkomen, die een autoclaxon nabootsen. Tijdens dit roepen ziet men de verlengde keelveren rijzen en dalen. Boven de meeste landschappen eigenlijk zijn steeds ravegeluiden te horen, dan weer verder, dan weer dichterbij.

Als aaseters bestrijken de Raven enorme gebieden: in het lavaveld, maar ook in het veen, verongelukt wel eens een schaap, dat een welkome buit vormt. Aan het strand spoelen met stookolie besmeurde klipvogels aan, evenals jongen van allerlei soorten watervogels, verzwakt, ziek of dood. Dit alles

is prooi: borstbeenderen worden deskundig ontvleesd, ogen uitgepikt, hersenholten geleegd. Langs de stedelijke vuilnisbelten, even buiten de bebouwde kom, patrouilleren geregeld groepjes van 3 tot 10 Raven: zij gaan op de vleugels met het typisch gevingerde profiel. Vanaf half juli tot half augustus zijn zij in vleugelpenrui: men ziet de opengevallen stroken in het vleugelvlak geleidelijk opschuiven van pols naar elleboog. Op winderige dagen zien onze vogels er dan slordig en verwaarloosd uit. Doch op zonnige ogenblikken hangen zij weer in groepjes van 5 tot 6 rond grillige bergtoppen en zweven er uren lang in de opstijgende luchtstromingen. En tot begin augustus worden boven de noordelijke toendra nog fragmenten van balts vertoond, verbluffende staaltjes van luchtacrobatiek.

De lavavelden worden bijna nergens ontgonnen door de mens. Zij eindigen plots in het landschap, zoals zij eeuwen geleden tot stolling kwamen, als bleekgrijze touwlava of diepzwarte sintels. Een paar passen verder zitten wij volop in natte heide of laagveen. Het water dat hieruit sijpelt, vormt heldere, zeer koude beekjes op de rand van de hraun; plaatselijk ontstaan poelen of zelfs grotere plassen of vijvers. Deze vormen een van de geliefkoosde broedplaatsen van de Middelste zaagbek (*Mergus serrator*), die nochtans ook grote meren bewoont en zelfs snelstromende rivieren. Het beeld van de groep is telkens hetzelfde: het wijfje zwemt aan het hoofd van 8, 10, 12 of zelfs 14 bruinrode jongen met witte wangen en kin. Juvenielen en volwassen vogel duiken vaak en langdurig. Als zij weer te voorschijn komen is men telkens weer getroffen door de lange nek en de slanke snavel. Bij de jongen is het sterftecijfer zeer hoog. Hopelijk kan de soort, die winterkwartieren betreft vanaf Schotland tot aan de Scheldemonding, zich ondanks de verliezen op de trek toch nog handhaven!

En nu het veen in! Het is laagveen met Wateraardbei en Waterdrieblad, of spreiveen met veel zeggen en het blauwe porselein van bloeiend Vetblad. Tot vorming van eigenlijk hoogveen komt het niet, evenmin als in andere koele streken met een zeeklimaat (10).

Alle venen zijn het domein van de Regenwulp (*Numenius phaeopus islandicus*), ietwat kleiner dan onze gewone Wulp en onmiddellijk te herkennen aan zijn gestreepte kruin. Het „bi-bi-bi-bi”, dat in zit of in de vlucht wordt geroepen, geeft een idee van de vaak verrassende densiteit van de soort. In de zomer hoort men overal de zang, minder klankvol dan die van de Wulp. Onvolwassen jongen, de snavel nog nauwelijks naar beneden gebogen, worden tot na half-oogst door hun ouders begeleid. Doch in deze periode beginnen de trekbewegingen: in groepjes van 10 à 20 trekken de Regenwulpen naar de schorre of naar de hooggelegen zanden; in dit laatste biotoop houden zij dan nog vlieg oefeningen tussen de zilverig rijpende vruchtjes van de *Dryas*. Korte tijd nadien ziet men ze in groepen van 30 à 100 pal zuidwaarts over zee verdwijnen.

Een tweede soort van het veen is de Tureluur; het is de IJslandse ondersoort, ietwat groter en donkerder dan de onze, maar even nerveus en verzot op hekpaaltjes als deze. Ook vanaf telefoonpalen zit hij te roepen; op de hoge draden speelt hij vaak voor koorddanser. De jongen zoeken hun voedsel in de diepe grachten die het veen afwateren: kleine exemplaren van de Poelslak schijnen het hoofdbestanddeel van hun menu te vormen. Waar de lavavelden afvloeien naar de zee, ontstonden lage rotskusten met sterke begroeiing van groene en bruine wieren (*Enteromorpha*- en *Fucus*-soorten). Op steenlopersmanier pikken de Tureluurs hier tussen bazaltblok, rotskei en wierbank, op zoek naar schaaldieren en mollusken. Vanaf

halfoogst hebben wij de grijze roodpotige ruiters zich zien verzamelen langs brakke plas-sen in de duinen van het schiereiland Snaefellsnes. Elke dag steeg hun aantal, tot zij met verscheidene tientallen waren. Dan begon ook voor hen het avontuur van de herfst-trek. De lezer weet, dat zij gedurende strenge winters ook langs de Noordzee worden aangetroffen.

Als derde moet de Grutto (*Limosa limosa islandica*) worden genoemd. De dichtheid der populaties verschilt sterk van streek tot streek. Het talrijkst vonden wij de soort in de laagvenen rond Borgarnes. Sommige exemplaren waren zeer agressief: zij verjoegen van hun territorium achtereenvolgens Regenwulp, Goudplevier, Tureluur en zelfs Kleine jager (*Stercorarius parasiticus*), om achteraf vanaf een weidepaaltje triomf te gaan kraaien, terwijl de zon vonken sloeg uit hun rode kop en hals!

Uit elke drassige plek, uit grachten en uit de zoom van vele poeltjes vliegt al winkelhakend, met langgerekte, snepende kreet, de Watersnip (*Gallinago gallinago faeroensis*) op. De kleur is warmer dan die van onze exemplaren: bij het bruin van het kleed is wat rood gemengd. Eind juli zijn er in de zuidelijke helft van IJsland heel wat jongen op pad. Tegelijkertijd hoort men boven de venen van het noorden nog het „blaten” van de mannetjes. Die uiterste datum waarop wij deze parade hoorden, is 5 augustus. In deze gevallen van late paarspelen weet men trouwens niet, of het gaat om tweede of om extra late eerste broedsels.

Soms glijdt een breedgeveugelde, zwijgzame schaduw laag over het veen; in de grote, ronde kop staan de barnstenen ogen zeer waakzaam: de Velduil gaat op jacht. Doch onmiddellijk vallen zijn vijanden, meeuwen, sterns en zangvogels, luid scheldend boven op hem. Na een paar vergeefse pogingen duikt hij dan maar terug naar zijn roest- of

nestplaats tussen zeggen en Wollige wilg. Vooral de Graspieper (*Anthus pratensis*) voert bij die aanvallen de hoge toon. Dit onooglijk zangertje is talrijk in alle IJslandse biotopen die wij bezochten; in het veen vult hij blijkbaar verschillende oecologische niches. Hij vliegt op uit een zeggezooam en herinnert aan de Kleine karekiet; hij komt uit een diepe draineringsgracht en doet denken aan de Waterspreeuw; hij scheert over het vijvervlak als een zwaluw. Tot diep in de zomer hoort men overal zijn kort, klankloos liedje. Vanaf de tweede decade van augustus ziet men overal Graspiepers, die met kleine kreetjes soortgenoten opzoeken; in schokkende, dansende vlucht, en met harmonischer zang dan in de afgelopen maanden werd ten beste gegeven, worden alvast kleine afstanden in zuidwaartse richting afgelegd. Soms wordt gerust op een drooggeval-vallen vijverrand; dan worden wel eens tijdelijke gezelschappen gevormd met de veel beweeglijker Witte kwikken (*Motacilla alba*). Die hebben eigenlijk een meer uitgesproken voorkeur voor de menselijke woningen (en allerlei andere bouwsels: het dodenhuisje op een kerkhof, de elektrische centrale bij een stuw-dam, een fabrieksloods) waar zij nestgelegenheid vinden onder het dak of in muurspleten. Elke hoeve, hoe afgelegen ook, heeft zo haar koppel kwikstaart, dat vanaf 3 uur 's morgens heen en weer vliegt . . en de bewoners wekt. In de steden is de Witte kwikstaart buitengewoon talrijk en bezet er de oecologische niche, die bij ons door de Huismus wordt ingenomen. De grijze vogeltjes zijn buitengewoon tam geworden: zij komen voor de deur van het hotel kruimels oppikken en gaan even een paar trippelpasjes opzij als er beweging is van reizigers. Boven de schorre vangen zij insecten op vliegenvangersmanier, waarbij telefoondraden als uitkijkpost dienen. Op het strand rennen zij bedrijvig langs de vloedlijn heen

en weer, vaak in gemengde groepen met de Bontbekplevier. Voedselzoekende Kokmeeuwen echter worden verwoed aangevallen. Vanaf 20 augustus ongeveer neemt het aantal kwikken overal zeer snel af.

Bij welk landschap dient men de Kleine jager te rangschikken? Hij nestelt over geheel IJsland; men ontmoet hem overal, meestal paarsgewijs, doch ook solitair of in groepjes van drie. Zeer dikwijls zijn de koppels „gemengd”: één partner zeer donker, de andere met blekere of schitterend-witte onderzijde. Het nest ligt op de bodem, tussen zeggen en moskussens, hoog in de toendra; het territorium wordt streng bewaakt.

De strooptochten worden met trage, soepele vleugelslag ondernomen, laag boven de grond: dan zijn de verlengde middelste staartpennen en de haaksnavel zonder moeite zichtbaar. Meestal heerst er volledig stilzwijgen; slechts zelden hoort men een schor „hie-ie”. Herhaaldelijk wordt de jager door andere soorten aangevallen: door Kok- en Zilvermeeuw, door Noordse stern en Tureluur. Als algemene regel is het de jager die er vandoor gaat . . . zonder prooi. Af en toe ziet men de Kleine jager zwemmen: hij ligt hoog op het water als een Kokmeeuw, doch komt bij het opvliegen slechts moeizaam los. Eens zagen wij in een stille bocht van een groot gletsjermeer een groep van 9 jagers met veel gespat en vleugelgeklepper spelen: het was een fantastisch schouwspel. Eigenlijk zit de jager veel op de grond: op het strand, op een klein keienveld, of gewoon op de weg; hij herinnert dan aan een donkere huisduif. Boven het lage land hangt hij zoals de Torenvalk boven onze polders. De schorre valt op in het landschap door haar blonde tint, te wijten aan een halofiele zegge-soort, *Carex detonsa*. Grote delen van de lage kust van IJsland zijn met schor bedekt. Het slik, waarbij ook de uiteinden van de fjorden bij laag water dienen te wor-

den gerekend, wordt gekoloniseerd door een ijle begroeiing van kweldergras. Vegetatiekundig zijn beide biotopen dus geheel anders opgebouwd dan bij ons, doch de avifauna vertoont heel wat gelijkenis, vooral in de zuidelijke helft van het land. Daar zou men zich aan de Zeeuwse stromen wanen, met hun nazomerse overvloed van Kok-, Storm- en Zilvermeeuwen. De Kleine mantelmeeuw is er al veel minder talrijk en de Mantelmeeuw (*Larus marinus*) is hier bepaald zeldzaam. Anders is het gesteld in de noordelijke helft van het land, waar deze laatste soort dominant wordt. Het zicht op enkele honderden van die grote kerels, die mannetje aan mannetje, kop in de wind, op het donkere slik zitten, is enig! Met hun diepgutturaal „hro-w, hro-w”, soms verlengd tot „hro-w-wow-wow-wow”, beheersen zij het klankbeeld van de kusten langs de Noordelijke IJsee. Grote afstanden deren hen niet: te Budir zagen wij ze regelmatig heen en weer trekken tussen Noordelijke IJsee en Atlantische Oceaan. Te Fornihvammur, op een kleine 200 km afstand van beide, zagen wij na de noordwesterstorm van halfogst een volwassen en een juveniel exemplaar herhaaldelijk de Nordura afzakken, spiedend naar buit.

Deze noordwesterstormen zijn wel meer verantwoordelijk voor de samenstelling van de plaatselijke avifauna. In Budir brachten zij ons de enige Burgemeester die wij in 1967 zagen. In Akyreyri en Saudarkrokur dreven zij het aantal Burgemeesters, die broederlijk met de Zilvers naar de afval van de visconservenfabrieken doken, lichtjes op. Doch de grootste triomf beleefden wij in de Walvisfjord, de Hvalfjörður, waar eind augustus 1969, na een week barre noordenwind, 52 + 20 + 12 als uit ivoor gesneden Burgemeesters rustten op het donkere strand en verscheidene andere aan het bakkeleien wa-

ren met Scholeksters en Noordse stormvogels.

In de schorre hoort grotendeels ook de Scholekster (*Haematopus ostralegus*) thuis, al ziet men hem ook op het zandig en het rotsachtig strand. De waarneming van een paartje met drie halfwas jongen te Budir valt binnen het gebied waar de soort volgens de „Vogelgids” voorkomt. Hetzelfde geldt voor de observaties rond Saudarkrokur, te Bordeyri en in de Hvalfjörður. Doch Akureyri, waar wij een exemplaar herhaaldelijk langs het strand en in de haven opmerkten, valt buiten het areaal. Of wordt de herfst-trek ingeluid met uitgebreide zwerftochten, die tot ver buiten het broedgebied leiden?

Last not least is de schorre de ontmoetingsplaats voor verschillende soorten, die zich klaarmaken voor de grote reis: van de Paarse strandloper (*Calidris maritima*) zagen wij slechts een paar individuen. Even weinig talrijk was de Kanoet (*Calidris canutus*), die echter niet in IJsland broedt, doch veel verder noordwaarts. De Kanoeten die men begin augustus op slikke en schorre ziet, zijn nog in zomerkleed, de wijnrode kop en onderzijde glanzend in de zon. Ook de Bonte strandloper (*Calidris alpina schinzi*) is dan nog in bruiloftstooi: de donkerbruine borst-vlek weerspiegelt zich in het donkergrijs van de natte kleibodem. Het aantal Bonte strandlopers neemt langsheen het brakke water voortdurend toe tot halfogst. Doch in tegenstelling tot Kanoet en Paarse strandloper, die ongeveer ter plaatse blijven, is de Bonte uiterst beweeglijk. Groepjes van 3, van 8, van 10, zigzaggen voortdurend heen en weer, van schor naar vloedlijn aan de duinvoet, van daar naar een afvoerbeekje van een warme bron, dat sterk naar zwavel ruikt, even later weer naar een bazaltglooiing in de haven. Schuwheid kennen zij niet: in Akureyri raast het drukke verkeer tussen vliegveld en stadskern rakelings langs hen

heen, zonder dat zij het spel van rennen en pikken ook maar één ogenblik onderbreken.

Aan het strand heeft onze Bonte met de even naar beneden gebogen snavel gezelschap van de forsere Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*) wiens nest met de vier peer-vormige eieren nog wel eens wordt gevonden in het blonde of zwarte duinzand. De jonge vogels, gemakkelijk te herkennen aan hun onvolledige halsband, jagen met succes op insecten, terwijl de volwassenen pikken tussen allerlei afval. Daar tussendoor rennen zij als grijsbruine muizen heen en weer: het vochtige zand heeft eindeloze rijen voetprentjes.

Ook de Steenloper broedt niet in IJsland, doch is er een regelmatige doortrekker. Langs de zeekant vormt deze *Arenaria interpres* gemengde groepen met Bontbek, Bonte strandloper en Witte kwikstaart. Bij opkomend getij dient een pasgemaakte hooiwei-de wel eens als HVP, oftewel hoogwater-vluchtplaats: daar treffen wij bovengenoemde soorten dan aan met Scholekster, Goudplevier en drie-vier meeuwesoorten. Bonter kan het wel niet!

Begin augustus zijn al de waargenomen Steenlopers nog in het veelkleurige prachtkleed; in de tweede helft van de maand verdoft dit tot het wit-met-zwarte winterkleed, dat ons vertrouwd is van de eigen kust.

Wat zou IJsland zijn zonder de Eider (*Somateria mollissima*)? Het jaarlijks aantal nesten wordt op 250.000 geschat, het dons dat wordt geraapt en verkocht, op ongeveer 4000 kg. De jacht op Eiders is in IJsland gereguleerd vanaf de 13e eeuw. Vanaf 1847 is de vogel totaal beschermd. Hij is binnen zekere grenzen tot neerhofvogel geworden: hoe groter het aantal Eiders dat op de gronden van een hoeve broedt, hoe hoger de „standing” van het bedrijf. Men ziet deze grote eenden dan ook met duizenden.

Zij omzomen iedere kust en ieder eilandje, dat vóór de kust ligt. De wijfjes liggen, prachtig gecamoufleerd in hun donkere pak, tussen zwerfkeien en wierknodds, en de

Eider een soort drempelwaarde te vormen: geen enkel exemplaar werd aangetroffen in water dat zoeter was!

In dit zoute gebied hoort ook de Ussend

ten zuiden van Saudarkrokur. De mannetjes van al de besproken soorten hebben wij in de vrije natuur slechts zelden gezien. Men kan ze echter alle uiterst gemakkelijk bestuderen, met de Kuifeend (*Aythya fuligula*) er nog bij, in . . . de vijver van het stedelijk park te Reykjavik. Daar kan men zich ook het beeld van de Grauwe gans (*Anser anser*) eigen maken, rustig grazend aan de kant, over het vijvervlak vliegend in schuine rij, of in kleine groepjes zwemmend. Er zijn van jaar tot jaar ongeveer een dozijn exemplaren, niet gekortwiekt en merkwaardig tam. In de natuur daarentegen bedraagt hun vluchtafstand ongeveer 1 km. Wij zagen Grauwe ganzen op verschillende plaatsen,

meestal met zeer ruim uitzicht: in de schorre bij Borgarnes, in de kustvlakte van het schiereiland Snæfellsnes, op verscheidene plaatsen langs de Blanda, ten zuidoosten van Blönduós, in de brede gletsjervalleien Skagafjörður en Oxnadalur en op het venig plateau ten westen van Fornihvammur. In Saudarkrokur waren wij getuigen van trekbewegingen: groepjes van 7, 10, 22, 30, 50 trokken herhaaldelijk over, om in zuidelijke richting te verdwijnen. Tegelijkertijd vertelden honderden slagpennen en ontelbare kleinere veren, langs duinplassen en grote vijvers, dat in de eerste decade van augustus de rui nog niet lang achter de rug is!

(wordt vervolgd)

Vragen en korte mededelingen

Zwarte sneeuw. Het weer was in de afgelopen winter weer eens bar en boos in het noordoosten van het land. Bij onze winter-vogeltellingen, aan de hand van 10-ha-bloktranssecten, was dit gedeelte van ons land, ditmaal wel uitzonderlijk veel

Fig. 1. Opgestoven zwarte sneeuw, gedeeltelijk bedekt met witte, op landweg bij Borger Compagnie, 11-2-1970.

kouder dan Zeeland, uiteraard het laatst aan de beurt. Zo lagen er tijdens onze vierdaagse winterveldtocht in sprokkelmaand de velden nog troosteloos bij. Doordat het er wel wat gedooid had, was de laag sneeuw er weliswaar grotendeels verdwenen, maar de diep bevroren grond had het smeltwater niet tijdig kunnen doorlaten, zodat na het weer invallen van de vorst ijsplassen tot ijsbanen het oog troffen tot op de hoogste esgronden van de Hondsrug toe. Kleine vogels misten we er opvallenderwijs nagenoeg; alleen alleseters zoals kraaiachtigen en meeuwen (vooral Stormmeeuwen) en enkele buizerds gaven er buiten nog wat leven. Komende vanuit Friesland via de graslandgebieden rondom de stad Groningen, maakten we ons op 11 februari laatstleden plichtsgetrouw op voor een vogeltelling langs een landweggetje in een veenkoloniaal bouwlandgebied tussen Windeweer en Borger-Compagnie. Deze vrij vochtige dalgronden waren ons op 12 juni 1968 allesbehalve tegengevallen, wat de vogelstand betreft. Nu waren de verwachtingen er in dit opzicht uiterst laag gesteld. Toch kwam er al aanstonds een grote verrassing, hoewel van geheel andere aard. Wat was het toch moeilijk lopen geworden door rugen en bulten, gedeeltelijk bedekt met vers gevallen sneeuw, helder wit afstekend op de zwarte grond! Grond? Dat dachten we weliswaar aan-